

Министерство образования и науки Республики Бурятия
Муниципальное образование «Окинский район»
Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Саянская средняя общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО
на заседании МС
Протокол № _____
« _____ » _____ 2023 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по УВР
/ / Жуусова Э.К./
« 01 » 09 2023г.

УТВЕРЖДЕНО
Приказом по МАОУ
«Саянская СОШ» От
от « 01 » 09 2023г. № 134/3
Директор МАОУ
«Саянская СОШ»
 / Галсанова А.Д./

Рабочая программа
по бурятскому языку
для 9 класса
2023-2024 учебный год

Составитель: учитель бурятского языка и литературы

Галсанова Баярма Даниловна

с. Саяны, 2023

Тайлбари бэшэг

Рабочая программа разработана на основе: Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г., Федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, утверждённого приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 № 1897, Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности и гражданина России, Фундаментального ядра содержания общего образования, Примерная рабочая программа учебного предмета «Родной (бурятский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке 5-9 классы (от 04.02 2020г № 1/20). Авторы-составители: Б.Д. Цырендоржиева, Б.Б. Будаин, Ц.С. Жанчипова. Основной образовательной программы основного общего образования МАОУ «Саянская СОШ», Календарно-тематический план ориентирован на использование *учебника*: В.Д. Патаева, О-Х.Н. Нанзанова «Буряад хэлэн», «Бэлиг» 2018г.

Буряад хэлэ үзэлгын зорилгонууд:

- нурагшадта эрдэм болбосоролой үндэһэ нууриие гүнзэгыгөөр ба бата бэхеэр үгэхэ;
- нурагшадые Буряад Уласай гүрэнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгэтэй болгохо;
- ниитын болон ажахын хэрэгтэ түрэлхи хэлээ хэрэглүүлжэ хургаха;
- арадайнгаа түүхэ, ёһо заншал, соёл болбосорол, аман зохёолойнь баялиг – эдэ бүгэлэндэ түшэглэн, тэдэниие хургажа, хүгжөөжэ, хүмүүжүүлжэ, буряад үндэһэ яһатанай гүнзэгы мэдэрэл бүрилдүүлхэ.

9-дэхи класста буряад хэлэ үзэлгын зорилгонууд:

- 8-дахи класста үзэһэнөө дабтаха;
- «Орёо мэдүүлэл», «Үгүүлэл/Текст» гэхэн ойлгосонуудтай гүнзэгыгөөр танилсуулха;
- текст шудалхадаа, тэрэнэй байгуулга, гол удха, стиль, түхэл элирүүлхэ, дүүрэн мэдэсэтэй болгохо;
- уран гоёор, зүбөөр текст байгуулжа, хөөрөжэ хургалгын дадал нурагшадта олгохо;
- нурагшадай түсэблэхэ, ажалаа дүүргэжэ, дүн гаргаха шадабариинь дээшэлүүлхэ;
- буряад арадай, дэлхэйн арадуудай соёл болбосоролтой гүнзэгыгөөр танилсуулха;
- буряад хэлээ шудалха эрмэлзэл түрүүлхэ.

Тобшолон хэлэхэдэ, буряад хэлэнэй эрдэм мэдэсэ һайн ойлгоһон, түрэлхи хэлэн дээрээ харилсажа шадаха, «Би буряадби» гэхэн голтой үхибүүдые хүмүүжүүлхэ гол зорилго болоно.

- **Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд** (*личностные результаты*) - буряад хэлээ шудалха байдал бүрилдүүлжэ, эзэмдэһэн мэдэсээ шэнэ хэлэлгын байдалда зохёохыгоор хэрэглэхэ эрмэлзэл түрүүлхэ(*формирование мотивации изучения бурятского языка и стремление к самосовершенствованию путем развития у обучающихся умения творчески использовать усвоенный материал в новых речевых ситуациях*);

- **Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари** (*регулятивные*) – багшатаяа хамта ажаллажа, хэшээлэйһуралсалай тодорхой зорилгонуудыг табиha шадабари бүрилдүүлхэ(*в сотрудничестве с учителем ставить новые учебные цели и задачи*);
- **Оршон тойронииге шудалха шадабари** (*познавательные*) – хэлэн тухай бодомжолгонуудыг уншаха, «хэлэн» гэхэн ойлгосоямар удхануудтайб, буряад хэлэн монгол хэлэнүүдэй бүлэдэ ородог гэхэн мэдэсээ тайлбарилха, ханамжаяа баталха; тодорхой байдалһаа уламжалан, үлэмжэ үрэ дүнтэй аргуудыг шэлэн абаха шадабари бүрилдүүлхэ(*осуществлять выбор наиболее эффективных способов решения задач в зависимости от конкретных условий*);
- **Харилсаха шадабари** (*коммуникативные*) – хамтын ажаябуулгада бултанай ханамжа хараадаа абан, өөрынгөө ханамжа баримталха шадабари бүрилдүүлхэ(*аргументировать свою позицию и координировать её с позициями партнёров в сотрудничестве при выработке общего мнения в совместной деятельности*).

Буряад хэлээр шадабари (*предметные*)

- **дуугархаар** (*гов.*): хэлэлгын ёһо журамсахижа, мэдэсээ булганда ойлгуулха;
- **шагнан ойлгохоор** (*ауд.*): нүхэдэйнгөө болон багшынгаа хэлэлгэ ойлгохо, хадуун абаха (*воспринимать на слух и понимать речь учителя и одноклассников*);
- **уншалгаар** (*чит.*): уншаһан текстынгээ удха ойлгохо;
- орёо мэдүүлэлнүүдэй байгуулга зүбөөр элирүүлхэ, тэдэнэй шүүлбэри хэжэ шадаха; холболтогүй орёо мэдүүлэлнүүдэй хубинуудай хоорондохид удхын харилсаа илгаруулха; сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлнүүдэй байгуулга ба сэглэлтын тэмдэгүүдыг зүбөөр тайлбарилжа шадаха; үгүүлэлнүүдыг хэлэгдэхэн янзаарнь илгаруулха; үгүүлэлнүүдыг илгаруулжа шадаха;
- эрдэм мэдэсээ бодото байдалда хэрэглэжэ һураха.

Шухала шадабари ба дадалнууд.

Һурагшад 9-дэхи класс дүргэхэдээ, иимэнүүд шадабари ба дадалтай болохо ёһотой: ниилэлдэхэн, дахалдаһан орёо мэдүүлнүүдэй байгуулга зүбөөр элирүүлхэ, тэдэнэй шүүлбэри хэжэ шадаха; холболтогүй орёо мэдүүлэлнүүдэй хубинуудай хоорондохид удхын харилсаа илгаруулха; сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлнүүдэй байгуулга ба сэглэлтын тэмдэгүүдыг зүбөөр тайлбарилжа шадаха; үгүүлэлнүүдыг хэлэгдэхэн янзаарнь (юрэ хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго) илгаруулжа шадаха; ямар нэгэн зохеолыг шүүмжэлхэн үгүүлэл бэлдэхэ; үгүүлэлнүүдыг найруулалайнь талаһаа илгаруулжа һураха (ниитын, уран һайханай г.м.). Хүнэй болон өөрынгөө зохеолгын алдуунуудыг (бэшгэй дүримөөр, сэглэлтын тэмдэгүүдээр, грамматикаар, найруулгын талаар) оложо һураха; уран зохеолой хэм гүйсэд баримталжа һураха.

Формы организации деятельности обучающихся: фронтальная, групповой (хоёр-хоёроороо), индивидуальна, коллективнэ (хамтын)

Формы контроля освоения обучающимися содержания курса:

1. Текущий контроль: сээжээр асуулга, бээ даагаад хүдэлмэри, тестнүүд
2. Промежуточный контроль: шалгалтын хүдэлмэри, диктант, тест

Описание места учебного предмета в учебном плане:

Базисна учебно планай түсэбөөр неделя соо 2 саг үгтэнэ, 34 недели, жэл соо хамтадаа 68 саг.

Бэлүүлхэ болзор ба шата – 202_/202__ **хуралсалай он.**

Программын удха.

1. Хэлэн тухай тобшо мэдээн. – 2ч.

2. Дабталга – 4ч.

Ниигэмэй хүгжэлтэдэ хэлэнэй үүргэ. Буряад хэлэн – буряад арадай үндэһэн хэлэн. Буряад хэлэнэй хүгжэлтын шатанууд. Буряад литературна хэлэн болон нютаг хэлэнүүд.

3. Ниилэлдэһэн орео мэдүүлэл – 5ч.

Зүрилдэһэн, холбоһон, илгәһан ба залгәһан харилсаатай ниилэлдэһэн орео мэдүүлэлнүүд. Ниилэлдэһэн орео мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Ниилэлдэһэн орео мэдүүлэлые аянгалан удхалжа, зүбөөр үгүүлхэ. Иимэ мэдүүлэлнүүдтэ сэглэлтын тэмдэгүүдые зүбөөр табиха шадабаритай ба дадалтай болголго.

4. Дахалдаһан орео мэдүүлэл – 13 ч.

Дахалдаһан орео мэдүүлэлэй шухала ба нүхэсэл мэдүүлэлнүүд. Нүхэсэл мэдүүлэлые шухала мэдүүлэлтэйнь холбодог холболтонууд ба холболто үгэнүүд.

Нүхэсэл мэдүүлэлэй янзанууд: тайлбарилһан, элирхэйлһэн, ушарлаһан.

Нүхэсэл мэдүүлэлэй байгуулгаараа ба удхаараа илгарал.

Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орео мэдүүлэлнүүд.

Дахалдаһан орео мэдүүлэлые удхалан аянгалга ба тэрэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

Дахалдаһан орео мэдүүлэлые зүбөөр, алдуугүйгөөр хэлэлгэдээ хэрэглэхэ шадабаритай болголго.

5. Холболтогүй орео мэдүүлэл – 3ч.

Холболтогүй орео мэдүүлэлэй хубинуудай хоорондохи удхын харилсаан. Холболтогүй орео мэдүүлэлнүүдые удхалан аянгалга ба тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

6. Сэхэ ба өөршэлэн хэлэлгэ – 3ч.

Сэхэ хэлэлгэтэй орео мэдүүлэлэй шэнжэ болон байгуулга. Авторай үгэ ба сэхэ хэлэлгэ. Сэхэ хэлэлгэтэй орео мэдүүлэлэй сэглэлтэнүүд. Сэхэ хэлэлгэ ба өөршэлэн хэлэлгэ.

7. Холилдоһон орео мэдүүлэл – 3ч.

Холилдоһон орео мэдүүлэл тухай ойлгосо. Холилдоһон орео мэдүүлэлэй байгуулга.

Холилдоһон орео мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд.

8. Хэлэлгэ – 2ч.

9. Үгүүлэл/ Текст- 13ч

Илгарал: хөөрэхэн, зураглаһан, бодомжолһон. Найруулалай янзанууд: эрдэм һуралсалай, ниитын, хэрэгэй, хөөрэлдөөнэй, уран хайханай. Текст ба тэрэнэй байгуулга. Текстын шэнжэнүүд. Абзац. Хэлэлгын янзанууд.: хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго. Текст хуряамжалалга. Түсэб. Тезис. Конспект. Реферат. Аннотаци. Рецензи.

9. Дабталга – 4ч.

Фонетикээр, лексикээр, грамматикаар, бэшэгэй дүримөөр, сэглэлтээр үзэһыень хамтадхалга ба гуримшуулга. Хэлэн дотор шэнэ үгэнүүдэй бии бололго, үндэһэн буряад үгэнүүд ба ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд. Үгын лексическэ удха.

10. Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. – 15ч.

Бүхэли зохеолой гү, али тэрэнэй али нэгэ бүлэгэйнь удхада дүтэрхыгөөр, синтаксисэйнгээ талаар орео текстнүүдые хөөрэлгэ ба найруулга бэшэлгэ. Элидхэл, конспект, реферат бэшэлгын дадал. Элдэб ондоо жанрнуудай найруулгануудые бэшэлгэ. Конспект дээрэ хүдэлмэрилгы саашань үргэлжэлүүлгэ. Һуралсалай дэбтэр соохи уран зохеолой хэһэгэй шухала һанал бодолые элирүүлэн ололго (тезисүүдые бэшэлгэ). Уншаһан номойнгоо гол удхые тобшоор найруулан бэшэлгэ, рецензи бэшэлгэ.

**Буряад хэлээр сэдэбүүдые үзэхэ түсэблэлгэ
(68 ч)**

№	Сэдэб	Саг	Һара, үдэр	
			түсэбөөр	үнгэргэгдэһэн
	Дабталга	6ч		
1	Оролто хэшээл. Хэлэн тухай шухала мэдээн.	1ч.		
2	8–дахи класста үзэһэнөө дабталга. Холбуулал.	1ч.		
3	Шалгалтын хүдэлмэри (входной).	1ч.		
4	Мэдүүлэл. Дахуулал. Дабталга.	1ч		
5	Обор. мэдүүлэл. Дабталга.	1ч		
6	Шалгалтын диктант.	1ч		
	Орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо	7 ч		
7-11	Орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо	5ч		
12	Шалгалтын хүдэлмэри	1ч		
13	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	1ч.		
	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл.	5ч		
14-16	Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл	3ч		
17	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	1 ч.		
18	Шалгалтын диктант.	1 ч.		
	Дахалдаһан орёо мэдүүлэл.	10 ч.		
19-26	Дахалдаһан орёо мэдүүлэл.	8ч		
27	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	1 ч.		
28	Шалгалтын хүдэлмэри. Тест.	1 ч.		
	Холболтогүй орёо мэдүүлэл.	6 ч.		
29-33	Холболтогүй орёо мэдүүлэл	5ч		
34	Шалгалтын хүдэлмэри. Тест.	1ч		
	Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэл.	6 ч.		
35-38	Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэл	4ч		
39	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	1ч.		
40	Шалгалтын диктант.	1 ч.		
	Холилдоһон орёо мэдүүлэл.	5 ч.		
41-43	Холилдоһон орёо мэдүүлэл.	3ч		
44	Шалгалтын хүдэлмэри. Тест.	1 ч.		
45	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ.	1 ч.		
	Хэлэлгэ	2ч		
46-47	Хэлэлгэ тухай ойлгосо. Сэдэб	2 ч.		
	Үгүүлэл/Текст	13ч		
48	Үгүүлэлэй байгуулга. Текст	1 ч.		
49	Үгүүлэлые хүсэдөөр гү, али хуряамжалан харуулха тухай.	1 ч.		
50	Үгүүлэл соохи мэдүүлэлэй холбоон.	1 ч.		
51	Үгүүлэлэй янзанууд. Домоглоһон үгүүлэл.	1 ч.		
52	Зураглаһан үгүүлэл.	1 ч.		
53	Бодомжолһон үгүүлэл	1 ч.		
54	Шалгалтын хүдэлмэри	1 ч.		
55	Үгүүлэлэй стиль тухай. Албан хэрэгэй стиль. Эрдэм һуралсалай стиль.	1 ч.		
56	Ниитэ толилолгын стиль	1 ч.		

57	Портретнэ очерк	1ч.		
58	Уран найханай стиль.	1 ч.		
59	Бэшэгэй хэлэлгэдэ хэрэглэгдэдэг текстын янзанууд тухай. Түсэб	1ч.		
60	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ, хуряамжалһан найруулга	1 ч.		
61-63	Дабталга	5ч.		
64	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Дэлгэрэнгы найруулга	1ч.		
65	Шалгалтын хүдэлмэри.	1ч.		
66-68	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	3ч		
	Бүхыдөө	68		

Нуралсалай методическа хангалга

1. Буряад нургуулиин программа. «Бэлиг», 2008он.
2. С. Ж. Балданов «Методическа заабаринууд» 9 класс У-У, 2018.
3. В.Д.Патаева, О-Х.Н.Нанзанова «Буряад хэлэн», 9 классай ном- учебник, У-У, «Бэлиг» 2018 он.

Тухалагша литература:

1. Ошоров С.Г., Жамбуева Ж.Ц. «Буряад хэлэн», Улаан – Үдэ «Бэлиг», 2008 он.
2. Ц.Б. Цыренова, Б.Б. Жалсанов «Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ», Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2007он.
3. Дампилова Х.Д., Мархаева С.Ж. «Диктантнуудай суглуулбари», Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2002.
4. Батоев Б.Б, Аюрзанайн А.А. «Изложениин текстнүүдэй суглуулбари», «Буряадай номой хэблэл», 2002он.
5. Мархаева С.Ж. «Буряад хэлээр текстнүүд», «Бэлиг», 2002он.

Интернет онол арга:

<http://www.edu.ru> – Федеральный портал «Российское образование».

<http://www.edu03.ru/>-Министерство образования и науки РБ

<http://www.buryadxelen.org>

<http://www.nomoihan.org>

<http://www.ict/edu.ru/>- Портал «Информационно-коммуникационные технологии в образовании».

<http://www.Kpmo.iv-edu.ru/>– Сайт регионального комплексного проекта модернизации образования.

<http://fcior.edu.ru/>- Федеральный центр информационно-образовательных ресурсов.

<http://www.rikuo.ru/>– Сайт республиканского института кадров управления и образования.